

## ОСНОВА ЛІРИЧНОГО МЕЛОСУ ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

*Ольга Крикун, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра*

*Науковий керівник: І. А. Зелененька, кандидат філологічних наук,  
старший викладач*

*Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського*

## BASIS OF LYRICAL MELOS OF CREATIVITY OF UKRAINIAN SICH RIFLEMEN

*Olha Krykun, bachelor's student*

*Scientific supervisor: Iryna Zelenenka, PhD in Philology, Senior Lecturer  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University*

**Анотація.** У статті досліджено літературний феномен стрілецьких пісень. Визначено історико-культурні передумови для виникнення родинних мотивів у піснях УСС. Описано явище родинності, сімейності, дошлюбності в пісенній ліриці січових стрільців. Охарактеризовано образи-домінанти, властиві стрілецькій пісенній ліриці.

**Ключові слова:** УСС, стрілецька пісня, січові стрільці, родинність, сімейність, дошлюбність, домінанти.

**Abstract.** The article deals with the literary phenomenon of shooting songs. The historical and cultural preconditions for the emergence of family motives in the songs of the USS are determined. Describe kinship, family, premarital in the song lyrics of Sichriflemen. The dominant images characteristic of shooting song lyrics are characterized.

**Key words:** USS, shooting song, Sich riflemen, kinship, family, premarital, dominant.

В українському літературознавстві життєвий шлях і творчість Українських Січових Стрільців повернуті «із забуття – в безсмертя» – так затермінував Микола Жулинський та означені явищем «стрілецької поезії» [Жулинський 1990: 3]. Стрілецькі пісні сформували героїчний основу героїчного епосу ХХ століття, досі залишаються вельми актуальними, продовживши свою ідейно-тематичну тяглість у піснях і в поезії УПА, АТО, ОСС, та й нині є фундаментом для героїчного мелосу, оскільки боротьба за державність і територіальну цілісність набула в 2022 році вельми драматичного забарвлення. Творчість УСС не має аналогів у світовій військовій культурі, це справді феномен. Пісня січових стрільців, виплекана на козацьких традиціях, увібрала в себе за п'ять років визвольних змагань порив національного спрямування, масштабність бурлескного гумору майже байдужих до смерті безстрашних воїнів, а також сподівання на кращу долю та віру в майбутню велику перемогу над усіма можливими загарбниками.

Усі наявні здобутки літературознавства не розкривають повністю літературний феномен військової стрілецької сукупності як історико-літературного явища. Тому з'ясування особливостей структури, функціонування, ідеологічно-естетичних настанов та художнього представлення пісенної лірики як відображення власної місії становить значну світову історико-культурну цінність. Зосібна, це важливо для цілісного відтворення і структурування літературного процесу першої половини ХХ століття. Загалом з'ясування місця мелосу й лірики в житті стрілецької військової когорти на історико-літературній карті свого часу сприятиме комплексному осмисленню явища.

Стрілецькі композиції не втратили своєї актуальності, особливо сьогодні – у період загострення воєнної агресії Російської Федерації на теренах України. Відомі українські акапельні формації, поп-виконавці вельми вдало осучаснюють прочитання відомих пісень українських січових стрільців, нагадуючи про те, що Україна має винятковий пласт героїки від часів заснування Русі.

**Мета дослідження** полягає в системному й послідовному осмисленні стрілецької пісенної лірики як окремого феномену образності любовних та родинних мотивів, із урахуванням його межової творчої природи.

Досягнення мети можливе після реалізації таких **завдань**: 1) визначити історико-культурні передумовидля виникнення родинних мотивів у піснях УСС; 2) описати явище родинності, сімейності, дошлюбності в пісенній ліриці січових стрільців; 3) охарактеризувати образи-домінанти, властиві стрілецькій пісенній ліриці.

**Об'єкт дослідження**: пісенна творчість військової соціальної групи української галицької, гуцульської, волинської, буковинської та західно-подільської молоді, належної до УСС. **Предмет дослідження**: образна та ідейно-естетична цілість мелосу УСС в історико-літературній тягlostі, у творенні ліричної картини світу.

Джерела дослідження: в описі стрілецького мелосу відштовхуємося від праць Івана Франка [Франко 1902: 20], Осипа Назарука [Назарук 1817: 8], Ірини Яремчук [Яремчук 2005: 64], Оксани Кузьменко [Кузьменко 2002: 84], Миколи Лазаровича [Лазарович 2016: 6], Ірини Зелененької [Зелененька 2019: 16].

Стаття є спробою осмислення феноменальної природи ліризму в зображенні родинності у мелосі Українських Січових Стрільців, у творчості ліричній та, водночас, ідеологічній, в основу якої покладені прагнення українців до свободи. Поступально, у плині аналізу творів, висловлюємо погляд на те, що поезія УСС має рушійне значення для діяльності військового формування, є рушієм у становленні та розвитку літературно-ідеологічних напрямів міжвоєнної не лише Галичини, а й усієї України.

Відштовхнемося в наших міркуваннях від батальної події, коли 1 серпня 1914 року озброєна царська російська армія почала війну на галицьких землях – це одна з подій, котра маркувала початок Першої світової війни, і саме тоді вперше прозвучав патріотичний заклик: «Гей ви, хлопці січовії!...», автором якого є Клим Гутковський [Витвицький 1994: 12]. У той же час 28 тисяч юних українців записалися до цісарського війська, що налякало уряд Австро-

Угорщини, адже це могло дати поштовх боротьбі українців за свободу. Відтак українцям було дозволено мати армію в 2,5 тисячі вояків [Маслій 2016: 3].

Визвольний, схожий на військовий, рух у Галичині був зосереджений в організаціях «Сокіл», «Січ» і «Січові стрільці», що з перших днів Першої світової війни стали основою і монолітом легіону Українських січових стрільців, котрий очолював Василь Нагірний, Володимир Лаврівський, Кирило Трильовський, Володимир Старосольський, Дмитро Катамай [Лазарович 2016: 6]. Провідну роль у формуванні та діяльності усіх трьох товариств відіграли представники української інтелігенції, особливо у створенні її літературно-мистецької гілки: науковці, композитори, письменники, публіцисти, священники, освітяни, правники та редактори провідних українських видань, серед яких: Іван Франко, Михайло Павлик, Василь Стефаник, Андрій Чайковський, Осип Маковей, Сильвестр Яричевський, Костянтина Малицька, Теодот Галіп, Богдан Лепкий, Левко Лепкий та ін. [Лазарович 2016: 6].

Лірика УСС є українським варіантом новітнього європейського фронтового епосу часів тієї війни, а тому вона повинна бути описана в контексті історичної та літературно-мистецької Європи. Адже кожна стрілецька пісня, незалежно від кількості варіантів, мала своїх авторів, найчастіше – їхні імена не губилися. Назвемо тут відомих: Роман Купчинський, Богдан Лепкий, Лев Лепкий, Олесь Бабій, Антон Лотоцький, Михайло Гайворонський, Микола Голубець, Петро Карманський, Олександр Колесса, Михайло Курах, Дмитро Макогон [Витвицький 1994: 12]. Хоча є й невідомі, так би мовити, колективні. Унаслідок відчутної фольклоризації тексту й мелодії кожна стрілецька пісня давала цілий дискурс – тобто з'являлися десятки варіантів. Сотні пісень УСС виникли в народному, так би мовити, цивільному середовищі про зв'язку січових стрільців як вірних синів України.

До передісторії явища стрілецьких пісень належать три ліричних твори, які належить згадувати й аналізувати окремо. Вони постали перед створенням Легіону УСС, але утвердилися в репертуарі січових стрільців й посіли виняткове місце в ритуалізації їхньої боротьби та життя. Йдеться про такі

твори: «Ой, у лузі червона калина», «Видиш, брате мій» і «Ой, нагнувся дуб високий» [Кузьменко 2005: 9].

Щодо походження пісні «Ой, у лузі червона калина» є різні версії. У збірнику «Сурма» (Львів, 1922) зафіксовано таке: «Записана між стрільцями» [10, с. 2]. На основі пізніше опублікованих матеріалів створення пісні уналежнено Степанові Чарнецькому [Кузьменко 2002: 84], довіршовував твір Григорій Трух. І текст, і мелодія пісні – переплетені, суголосні з народними піснями. Частина твору перенесена з козацької пісні «Розлилися круті бережечки», а в мелодії знаходимо спільні риси з ліричною піснею «Ой, зацвіла червона калина». Тобто народно-пісенні риси надали незвичайної популярності стрілецькому мелосу. За словами Дмитра Паліїва [Боберський: 12], у цій пісні начебто прописана програма Українських Січових Стрільців, вона явила собою гімн (славень УСС), котрих постало чимало з-під пера та з-під струн талановитих усусів. У добу Першої світової війни ця пісня стала символом визвольної боротьби.

Поезію «Журавлі», котра стала емігрантською піснею, написав Богдан Лепкий в 1910 році. Музику створив його молодший брат Лев Лепкий напередодні Першої світової війни. Уже під час Карпатської кампанії 1915 року пісня поширилася поміж стрільцями і стала однією з улюблених пісень вояцтва, швидко поширившись від воїнів до всіх теренів української землі – її співали навіть на Кубані й на Зеленому Кліні, на Соловкаху засланих. Зміни, які фіксуємо в тексті, в тексті й у мелодії – незначні.

Третю зі згаданих угорі пісень, а саме «Ой, нагнувся дуб високий», не можна виводити в один тематично-значеннєвий ряд із двома попередньо згаданими. Зауважимо, що створена напередодні I Світової війни (слова Миколи Голубця, музика Михайла Гайворонського), вона вросла у стрілецький побут і стала популярною на західноукраїнських землях, увійшовши до циклу сумовитих любовних пісень.

Отже, апелюючи до основних мотивів стрілецьких пісень, зауважуємо, що вони є творчим продовженням козацьких та історичних пісень, увібрали в себе

традиційні образи-символи та мотиви (зокрема, заклики до бою, прощання з родиною чи з коханою дівчиною, смерть на полі бою, звертання до матері, до дівчини, похорон та оплакування героя, а не жертви). Однак на противагу традиційним, козацьким історичним пісням, тут уперше звучить ідея межевої боротьби за незалежну українську державу, а також ідея героїчної смерті воїна за Україну, за свободу людей від тиранії та за волю в її гуманному абсолюті. Цим піднесеним настроєм, вірою в перемогу України, готовністю до осмисленої боротьби контрастує пісенна лірика УСС з рекрутськими та солдатськими піснями, у яких панує депресивний настрій, безнадія, очікування безглуздої та неминучої смерті.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боберський І. Стрілецькі пісні і труби. URL: <https://zbruc.eu/node/49038>
2. Витвицький В. Стрілецька пісня. *Сурмач*. 1994. Ч. 1-4. С. 12–22.
3. Жулинський М. Із забуття - в безсмертя : (сторінки призабутої спадщини). Київ : Дніпро, 1990. 446с.
4. Зелененька І. А. Художній ідеал у розумінні Миколи Євшана / Постать Миколи Євшана в контексті розвитку українського модернізму : збірник наукових праць ; Вип. 6 ; ред. колегія : Н. Поляруш, В. Ткаченко, І. Зелененька, В. Крупка. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 204 с.
5. Кузьменко О. Стрілецька пісня в повстанському репертуарі. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 1–2. С. 84–89.
6. Лазарович М. Легіон Українських Січових Стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль : Джура, 2016. 628 с.
7. Маслій М. Нам воно святе! Пісні січових стрільців. Харків : Фоліо, 2016. 171 с.
8. Назарук О. Над Золотою Липою. В таборах УСС, 1917. 104 с.
9. Стрілецькі пісні / Упорядник Оксана Кузьменко. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2005. 640 с.
10. Сурма: Збірник воєнних пісень. Київ-Львів : Червона калина, 1922. С. 2.
11. Франко В. Останній рік життя Івана Франка (зі спогадів братанича Поета). *Календар Українського Народного Союзу на звичайний рік 1951 / опрацьований редакцією «Свободи»*. Джерзі Сіті : Накладом УНС, 1951. С. 111–115.

12. Франко І., О. Терлецький: Спомини і матеріали. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. 50, 1902. С. 20.

13. Яремчук І. Поезія упівська та січова: проблема ідейно-естетичної спорідненості. *«Муза і меч»: національний рух у фольклорних та літературних джерелах* : зб. наук. пр. Львів : Піраміда, 2005. С. 64–84.

## **ОПОВІДАННЯ «ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНО» ІВАНА ФРАНКА В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ**

*Дарія Мазуркевич, здобувач ступеня вищої освіти магістра*

*Науковий керівник: В. І. Ткаченко, кандидат філологічних наук, доцент*

*Вінницький державний педагогічний університет  
імені Михайла Коцюбинського*

## **THE STORY «MUSTARD SEED» BY I. FRANKO IN THE CONTEXT OF PEDAGOGICAL VIEWS**

*Daria Mazurkevych, master's student*

*Scientific supervisor: Victoria Tkachenko, PhD in Philology, Associate Professor*

*Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University*

**Анотація:** У статті проаналізовано оповідання «Гірчичне зерно». Виокремлено характер проблематики. З'ясовано світоглядні переконання І. Франка у процесі формування особистості та ставлення письменника до питань освіти.

**Ключові слова:** освіта, вчитель, оповідання, проблема, стиль, література, мистецтво.

**Abstract:** The article is analyzed the story «Mustard seed». The nature of the issue is highlighted. I. Franko's worldview convictions in the process of personality formation and the writer's attitude to education are clarified.

**Key words:** education, teacher, story, problem, style, literature, art.